

SORUMLU ÜRETİM VE TÜKETİM

İ Ç İ N D E K İ L E R

02	Özet
03	Giriş
05	Durum Değerlendirmesi
09	Sonuç ve Öneri
14	Radikal Eylem Teklifleri
16	Kaynakça

Düşünce Akademisi tarafından düzenlenen “**Sorumlu Üretim ve Tüketim**” temalı çalıştay, bireylerin ve toplumların tüketim alışkanlıklarını etik, çevresel ve felsefi boyutlarıyla ele alarak bu konuda farkındalık oluşturmaya amaçlamıştır. **Etkinlik iki panelden oluşmuş**; ilk panelde bireysel özgürlük ve toplumsal sorumluluk dengesine odaklanan felsefi tartışmalar yürütülmüş, ikinci panelde ise “Toplumlar sorumlu üretim ve tüketim ilkelerini benimserse, çevresel sürdürülebilirlik artar” önermesi eleştirel düşünme teknikleriyle analiz edilmiştir.

İlk panelde, katılımcılar bireysel tüketim tercihlerinin yalnızca kişisel değil, **toplumsal ve çevresel** sonuçlar doğurduğunu vurgulamışlardır. Tüketim alışkanlıklarının etik boyutu; çevresel etkiler, üretim süreçlerinde emeğin sömürsü, hayvan hakları gibi çok yönlü başlıklar altında tartışılmıştır. Bireylerin bilinçli tercihler yapabilmesi için eğitim ve farkındalık çalışmalarının önemi dile getirilmiştir. Devletin ve şirketlerin bu dönüşüm sürecinde sorumluluk alması gerektiği vurgulanmıştır.

İkinci panelde, önerme detaylı kavramsal analizlerden geçirilmiş, dışsal faktörlerin çevresel sürdürülebilirliği engelleyebileceği dile getirilmiştir. Bunun sonucunda önerme, daha gerçekçi ve çok boyutlu bir ifadeyle yeniden formüle edilmiştir.

Çalıştayın sonunda katılımcılar tarafından sunulan **radikal çözüm önerileri**; kaynak kotası, atıksız üretim zorunluluğu, tüketim sınırları ve karbon ayak izi skor sistemleri gibi yenilikçi yaklaşımları içermektedir. Etkinlik; katılımcıların düşünsel kapasitesini geliştirmiş, sürdürülebilirlik konusunda yeni fikirlerin filizlenmesine katkı sunmuştur.

Sürdürülebilir kalkınmanın temel taşlarından biri olan “**Sorumlu Üretim ve Tüketim**”, yalnızca ekonomik değil; aynı zamanda çevresel, etik ve felsefi boyutları da olan çok katmanlı bir konudur.

Modern toplumlarda artan tüketim alışkanlıkları, doğal kaynakların hızla tükenmesine, çevre kirliliğine, toplumsal eşitsizliklere ve küresel adaletsizliklere neden olmaktadır. Bu bağlamda üretim ve tüketim davranışlarının sorgulanması, dönüştürülmesi ve bilinçli hale getirilmesi büyük önem taşımaktadır.

Düşünce Akademiası olarak gerçekleştirdiğimiz bu çalıştayda tam da bu dönüşüm ihtiyacını merkeze aldık.

Etkinliğimiz, gençlerin felsefi düşünme, eleştirel analiz yapma ve çözüm üretme becerilerini geliştirmeyi amaçlayan **interaktif** bir yapıda kurgulandı. Sadece bilgi aktaran bir seminerden ziyade; katılımcıların aktif olarak fikir ürettiği, tartışmalara yön verdiği ve birlikte düşünmenin gücünü deneyimlediği bir ortam oluşturuldu.

Çalıştayda ele alınan “Sorumlu Üretim ve Tüketim” konusu, katılımcıların günlük yaşamlarında **doğrudan** karşılaştıkları ancak çoğu zaman sistemsal ve felsefi arka planıyla düşünmedikleri bir mesele olarak tartışmaya açıldı.

İlk panelde bireysel özgürlük ile toplumsal sorumluluk arasındaki denge sorgulandı. Katılımcılar, tüketim tercihlerinin **yalnızca kişisel değil**; doğa, toplum ve gelecek nesiller açısından da sonuçlar doğurduğunu vurguladılar. Tüketim alışkanlıklarının etik boyutu, bireyin ahlaki duruşu ile doğrudan ilişkili görülerek; bilinçli tüketimin bir tür etik davranış olduğu savunuldu. Bu noktada, eğitim kurumları, devlet politikaları ve medya araçlarının toplumun bilinç düzeyini yükseltmedeki rolü tartışıldı.

İkinci panelde ise eleştirel düşünme yöntemleri aracılığıyla belirli bir önerme üzerinden çok yönlü bir analiz gerçekleştirildi. Kavramlar, senaryolar ve alternatif durumlar üzerinden geliştirilen tartışmalar; konunun **yalnızca teorik değil**, aynı zamanda pratik boyutlarını da kapsayacak şekilde derinleştirilmesini sağladı. Bu girişim, gençlerin hem bireysel tüketim pratiklerini hem de içinde yaşadıkları sistemin dinamiklerini yeniden sorgulamalarına olanak sağladı.

Düşünce Akademisi olarak amacımız; bu sorgulamanın **yaygınlaşması**, yeni düşünme biçimlerinin gelişmesi ve sorumlu yaşam kültürünün toplumda yerleşmesi için bir başlangıç noktası oluşturmaktır

1. Tüketim Toplumunun Eleştirisi

Günümüzde bireyler, hızla değişen bir tüketim döngüsünün merkezinde yer almakta; "daha fazla sahip olma" isteği, "daha bilinçli yaşama" sorumluluğunun önüne geçmektedir. Reklamlar, sosyal medya ve dijital platformlar üzerinden yayılan "daha çok tüket, daha mutlu ol" mesajı, bireylerin tercihlerini doğrudan etkilemekte ve çoğu zaman farkında olunmadan çevreye, emeğe ve etik değerlere zarar verecek tüketim alışkanlıklarının oluşmasına neden olmaktadır. Çalıştayda bu yapının, bireyin karar alma süreçlerini nasıl şekillendirdiği, özgür iradeyi nasıl zayıflattığı ve toplumsal sorumluluk duygusunu nasıl bastırdığı üzerine önemli tartışmalar gerçekleştirilmiştir.

2. Bireysel Özgürlük ve Toplumsal Sorumluluk

Katılımcılar arasında en çok konuşulan konulardan biri, bireysel özgürlükle toplumsal sorumluluk arasındaki dengeydi. Bazı katılımcılar, sorumlu üretim ve tüketimin, bireyin özgür seçim hakkını kısıtlayabileceğini savunurken; diğer katılımcılar, bilinçli bir şekilde yapılan etik tercihin aslında özgürlüğün en üst düzeyi olduğunu belirtti. "Özgürlük, yalnızca seçim hakkı değil, aynı zamanda sonuçlarının farkında olarak karar verebilmektir" fikri, bu noktada öne çıkan temel görüşlerden biri olmuştur.

3. Etik Tüketicinin Çok Boyutluluğu

Tüketicinin yalnızca ekonomik değil; etik, çevresel ve sosyal boyutları olan bir eylem olduğu vurgulanmıştır. Katılımcılar, bir ürün satın alınırken yalnızca fiyatına veya markasına değil; üretim sürecinde çalışanların haklarına, çevreye verilen zarara, hayvan haklarına ve ürünün şeffaflık politikasına da dikkat edilmesi gerektiğini belirtmiştir. Bu, etik tüketiciliğin sadece bireysel fayda üzerinden değil; toplumsal bütünlük ve küresel adalet ekseninde de yeniden tanımlanması gerektiğine işaret etmektedir.

4. Tüketim Alışkanlıklarının Dönüşümündeki Zorluklar

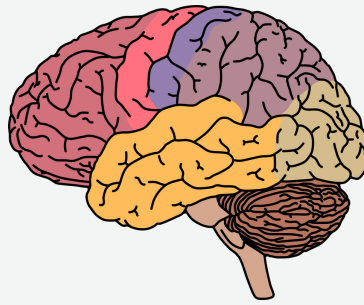
Çalıştay boyunca katılımcılar, mevcut tüketim alışkanlıklarını değiştirme sürecinin kolay olmadığını, alışkanlıkların yalnızca bireysel kararlarla değil, toplumsal yapı ve kültürel değerlerle de şekillendiğini vurgulamışlardır. Tüketicinin sosyal bir statü göstergesi haline geldiği çağdaş toplumda, bireylerin tüketimle varlıklarını görünür kılmaya çalışmaları, bu dönüşümün önündeki önemli engellerden biridir. Bu noktada, farkındalık çalışmaları, eğitim politikaları ve kültürel dönüşümün önemi vurgulanmıştır.

5. Devletin ve Kurumların Rolü

Katılımcılar, bireysel dönüşümün yanı sıra devletlerin ve şirketlerin de sorumlu üretim ve tüketimi destekleyecek politikalar üretmesi gerektiğini dile getirmiştir. Devletin çevreci yasalarla üretim süreçlerini denetlemesi, şirketlerin sürdürülebilirlik ve etik konusunda şeffaf raporlama yapmaları gerektiği yönünde görüş birliği oluşmuştur. Bireylerin bilinçlenmesi kadar sistemin dönüşmesi gerektiği, çalıştayın ortak vurgularından biri olmuştur.

6. Eleştirel Düşünme ile Önermenin Analizi

İkinci panelde, "Toplumlar sorumlu üretim ve tüketim ilkelerini benimserse, çevresel sürdürülebilirlik artar" önermesi üzerine yapılan çözümlemeler, çalıştayın düşünsel derinliğini ortaya koymuştur. Katılımcılar, bu önerme üzerine kelime analizi, kavramsal çerçeveleme ve durum değerlendirmesi gibi çeşitli eleştirel düşünme yöntemleriyle çok boyutlu analizler gerçekleştirmiştir. "Sorumlu" kavramının yalnızca yasal bir yükümlülük değil, aynı zamanda etik ve ahlaki bir sorumluluk içerdiği vurgulanmış; çevresel sürdürülebilirliğin ise sadece doğa koruma değil, aynı zamanda ekonomik ve sosyal sürdürülebilirliği de kapsadığı belirtilmiştir.

7. Önermenin Revize Edilme Süreci

Yapılan tartışmalar sonucunda, orijinal önerme çok daha kapsayıcı bir hale getirilerek revize edilmiştir. Dışsal faktörlerin (doğal afetler, teknolojik yetersizlikler, ekonomik baskılar) çevresel sürdürülebilirlik üzerindeki etkileri göz önünde bulundurularak, yeni önerme şu şekilde ifade edilmiştir: "Toplumsal, dış etkenler ve yetersizlikler olmaksızın, görev ve yükümlülüklerinin yanı sıra ahlaki, etik ve bazı bölgelerde hukuki sorumluluk çerçevesinde üretim ve tüketim ilkelerini kapsamlı ve tutarlı bir şekilde benimserse, çevresel sürdürülebilirlik artar."

8. Genel Tespit

Çalıştay boyunca yapılan tüm tartışmalar, sorumlu üretim ve tüketim konusunun bireysel niyetlerden çok daha fazlasını içerdiğini göstermiştir. Etik bir sistem inşa etmek için birey, devlet, özel sektör ve küresel aktörlerin eşgüdüm içinde hareket etmesi gerektiği, katılımcıların ortak kanaati olmuştur. Bu noktada Düşünce Akademisi'nin yürüttüğü bu tür çalıştayların, toplumsal bilinçlenme sürecinde çok değerli bir rol üstlendiği bir kez daha ortaya çıkmıştır.

SONUÇ VE ÖNERİ

Düşünce Akademiası tarafından yürütülen bu çalıştay, genç bireylerin hem bireysel farkındalıklarını artırmayı hem de toplumsal sorumluluk bilincini geliştirmeyi hedefleyen bütüncül bir öğrenme ve düşünme ortamı sunmuştur. Etkinliğin sonunda ulaşılan **ortak kanaat**, “sorumlu üretim ve tüketim” konusunun yalnızca çevresel sürdürülebilirlik açısından değil, aynı zamanda bireysel etik duruş, toplumsal adalet, ekonomik eşitlik ve gelecek kuşaklara karşı duyulan ahlaki sorumluluk bağlamında da değerlendirilmesi gerektiğidir.

Çalıştayda yürütülen **felsefi tartışmalar ve eleştirel analizler** sonucunda katılımcılar, tüketim tercihlerinin yalnızca bireysel bir eylem olmadığını; bu tercihlerle birlikte bir değerler sisteminin de yeniden üretildiğini fark etmişlerdir. Tüketicinin etik boyutu, görünmez gibi duran ancak yaşamın tüm alanlarını etkileyen derin bir meseledir. Bu farkındalık, katılımcılarda hem bireysel dönüşüm arzusunu tetiklemiş hem de daha adil, sorumlu ve sürdürülebilir bir dünyanın mümkün olduğu inancını güçlendirmiştir.

Ayrıca çalıştayda ortaya çıkan **çözüm önerileri** ve revize edilen önerme, gençlerin sadece tartışan değil; düşünen, sorgulayan ve yeniden inşa eden bireyler olduğunu bir kez daha ortaya koymuştur. Gündelik hayatın tüketim pratiklerini sorgulamak, bu sorgulamaları entelektüel bir zemine oturtmak ve yeni çözüm modelleri üretmek, çalıştayın en büyük kazanımlarındandır.

Öne Çıkan Öneriler:

Eğitim Kurumlarında Sorumlu Tüketim İçeriklerinin Yaygınlaştırılması:

İlköğretimden üniversiteye kadar, müfredata entegre edilmiş, pratik ve etik temelli tüketim eğitimi programları geliştirilmeli.

Yerel Yönetimlerle Ortak Farkındalık Kampanyaları: Belediyeler ve sivil toplum kuruluşları iş birliğiyle, mahalle bazlı seminerler ve sokak etkinlikleri düzenlenerek bilinçli tüketim toplumsal bir norm haline getirilmeli.

Gençlere Yönelik Dijital Etik Tüketim Rehberleri:

Sosyal medya üzerinden kolay erişilebilir ve uygulanabilir rehber içeriklerle gençlerin dijital ortamdaki tüketim alışkanlıkları yönlendirilmeli.

Etik Üreticileri Teşvik Eden Etiketleme Sistemi:

Pazarlar ve marketlerde, etik ve sürdürülebilir üretim yapan firmalar için görünürlük sağlayan etiketleme uygulamaları yaygınlaştırılmalı.

Devlet Politikalarında Şeffaf ve Katılımcı Süreçler:

Üretim standartlarının belirlenmesinde halkın ve özellikle gençlerin söz sahibi olabileceği, katılımcı mekanizmalar kurulmalı.

Bireysel Özgürlük vs. Toplumsal Sorumluluk

Sorumlu üretim ve tüketim meselesi, bireysel tercihlerin mutlak özgürlüğü ile bu tercihlerin toplumsal ve çevresel etkileri arasındaki gerilimi açıkça ortaya koymaktadır. Çalıştayda bu ikilem çok yönlü olarak ele alınmış; bireyin tüketim özgürlüğü savunulurken, bu özgürlüğün başka bireylerin, canlıların ve gelecek nesillerin yaşam hakkı üzerindeki etkisi sorgulanmıştır. Bazı katılımcılar, bireysel kararların sınırlandırılmasının özgürlüğe müdahale olduğunu düşünürken, diğer katılımcılar etik bir özgürlüğün, sorumlulukla birlikte var olabileceğini vurgulamıştır. Bu bakış açısına göre, gerçek özgürlük yalnızca seçim hakkı değil; aynı zamanda seçimlerin sonuçlarının farkında olma ve onları üstlenme iradesidir.

Etik Tüketicinin Çok Boyutluluğu

Tüketim, yalnızca ekonomik bir faaliyet değil; etik, ekolojik ve sosyokültürel boyutlara sahip bir eylemdir. Çalıştayda, bir ürünün etik olup olmadığının nasıl belirleneceği konusu derinlemesine tartışılmıştır. Üretim sürecinde çalışanların koşulları, çocuk işçiliği, hayvan hakları, karbon salımı, geri dönüştürülebilirlik ve marka şeffaflığı gibi ölçütler katılımcılar tarafından dile getirilmiştir. Etik tüketici; sadece bütçesi doğrultusunda değil, vicdanı ve bilgisi doğrultusunda hareket eden kişidir. Bu bağlamda bilinçli tüketim; daha pahalı ya da 'lüks' değil, daha sorumlu, daha farkında ve uzun vadeli etkileri gözetilen bir yaklaşımdır.

Tüketim Alışkanlıklarının Dönüşümündeki Zorluklar

Mevcut tüketim alışkanlıklarının değişimi, sanıldığından daha derin ve çok katmanlı engeller içermektedir. Çalıştayda katılımcılar; hız kültürü, sosyal medyanın teşvik ettiği görünürlük arzusu ve statü göstergesi olarak tüketimin toplumsal normlara yerleşmiş olmasının bu dönüşümü zorlaştırdığını vurgulamıştır. Anlık hazların uzun vadeli etkiler üzerindeki baskınlığı, özellikle genç bireylerde etik tercihlerle hedonistik eğilimler arasında çatışma yaratmaktadır. Bu nedenle tüketim alışkanlıklarının değişimi, sadece bireysel farkındalıkla değil; aynı zamanda kültürel yapıların dönüşümü, medyanın rolü ve sosyal politikalarla desteklenmelidir.

Devletin ve Kurumların Rolü

Etik tüketimin yaygınlaşması için yalnızca bireylerden değil, kamu kurumlarından ve özel sektörden de sorumluluk beklenmelidir. Katılımcılar, devletlerin çevresel düzenlemeler ve etik üretim standartları getirmesi gerektiğini vurgulamış; etik sertifikaların zorunlu hale getirilmesi, şeffaflık yasalarının geliştirilmesi ve tüketiciye bilgi sunma zorunluluğu gibi öneriler dile getirilmiştir. Şirketlerin yalnızca kâr odaklı değil; aynı zamanda insan, doğa ve gelecek odaklı bir yaklaşımla hareket etmeleri, kurumsal sosyal sorumluluk anlayışını içselleştirmeleri gerektiği ifade edilmiştir. Devletin bu dönüşümde öncü rol oynaması, bireylerin etik tüketici olma çabasını kolaylaştıracaktır.

Eleştirel Düşünme ile Önermenin Analizi

"Toplumlar sorumlu üretim ve tüketim ilkelerini benimserse, çevresel sürdürülebilirlik artar" önermesi, çalıştayın ikinci oturumunda katılımcılar tarafından eleştirel düşünme teknikleriyle incelenmiştir. Bu analiz sürecinde önerme, sadece mantıksal bir ifade olarak değil; kavramsal, durumsal ve değer temelli bir yapıyla yorumlanmıştır. Katılımcılar; "sorumlu" ve "benimsemek" gibi ifadelerin farklı anlamlarını tartışmış, bunların bireyden bireye ve kültürden kültüre değişebileceğini ortaya koymuştur. Ayrıca önerme yalnızca ideal koşullar altında değil, kriz anlarında, ekonomik darlıkta ya da teknolojik yetersizlikler içinde nasıl işleyeceği yönünden de değerlendirilmiştir.

Önermenin Revize Edilme Süreci

Yapılan çözümlerler sonucunda önerme, daha bütüncül ve gerçekçi bir yapıya kavuşturulmuştur. Katılımcıların katkısıyla, önerme şu şekilde yeniden formüle edilmiştir:

“Toplamlar, dış etkenler ve yetersizlikler olmaksızın, görev ve yükümlülüklerinin yanı sıra ahlaki, etik ve bazı bölgelerde hukuki sorumluluk çerçevesinde üretim ve tüketim ilkelerini kapsamlı ve tutarlı bir şekilde benimserse, çevresel sürdürülebilirlik artar.”

Bu revizyon, önermenin soyut bir ideal olmaktan çıkıp, gerçek dünyadaki çok boyutlu dinamikleri hesaba katan bir çerçeveye dönüşmesini sağlamıştır.

Genel Tespit

Çalıştay boyunca yapılan tüm tartışmalar göstermiştir ki, sorumlu üretim ve tüketim konusu sadece çevreye duyarlılık meselesi değil, bütün bir yaşam felsefesidir. Bu felsefenin inşası ise bireysel dönüşümle başlayıp, toplumsal yapılar ve sistemsel aktörlerle tamamlanmaktadır. Katılımcılar, bireysel farkındalıklarını artırmanın yanı sıra bir “düşünme ekosistemi” içerisinde birlikte sorgulamanın dönüştürücü gücünü deneyimlemişlerdir. Sonuç olarak bu çalıştay; bireyin ahlaki yönelimi ile sistemin yapısal dönüşüm ihtiyacını bir araya getiren, çok katmanlı bir öğrenme sürecine dönüşmüştür.

Düşünce Akademiası olarak düzenlediğimiz bu çalıştayda, katılımcılar mevcut tüketim ve üretim sisteminin sınırlarını aşan, dönüştürücü ve yenilikçi eylem önerileri geliştirmiştir. Bu öneriler, yalnızca mevcut uygulamaların iyileştirilmesini değil; aynı zamanda üretim-tüketim paradigmasının köklü bir şekilde değişmesini hedeflemektedir. Aşağıda yer alan radikal eylem teklifleri, çevresel sürdürülebilirliği sağlama amacıyla sistemsel müdahaleler ve yeni yaşam biçimleri önermektedir.

1. Kaynak Kullanımına Kota Sistemi Getirilmesi

Su, enerji, toprak ve maden gibi sınırlı doğal kaynakların, plansız ve ölçsüz tüketimi, geri dönülemez ekolojik krizlere yol açmaktadır. Bu nedenle bireylerin ve şirketlerin belirli kaynaklar üzerindeki kullanım haklarının sınırlandırılması ve yıllık bazda "kota sistemi" uygulanması önerilmektedir. Kota aşımı durumlarında yüksek oranda vergilendirme, sosyal hizmet karşılığı veya üretim kısıtlamaları gibi önlemler devreye alınabilir.

2. Atıksız Üretim Zorunluluğu ve Sıfır Karbon Tedarik Zinciri

Üretici firmalara yönelik olarak, "tamamen atıksız üretim" hedefiyle yasal düzenlemeler getirilmesi önerilmektedir. Üretim sürecinde ortaya çıkan atıkların %100 geri dönüştürülebilir olması zorunlu hale getirilmeli, karbon salımı yüksek üretim modelleri yasaklanmalıdır. Tüm tedarik zincirinin sıfır karbon hedefiyle çalışması ve bu performansın denetlenmesi, sürdürülebilir kalkınmanın temel adımı olacaktır.

3. Kişisel Karbon Ayak İzi Skolama Sistemi

Bireylerin yıllık karbon ayak izlerini takip eden ve şeffaf biçimde gösteren bir dijital skor sistemi kurulmalıdır. Tıpkı kredi notu gibi çalışan bu sistemde, bireylerin ulaşım, enerji tüketimi, beslenme ve alışveriş tercihlerinden doğan karbon etkisi ölçülmeli; düşük etki skoruna sahip bireyler vergi avantajları, kamusal teşvikler ve sosyal desteklerle ödüllendirilmelidir.

4. Dijital Tüketime Yaygınlaştırılması ve Fiziksel Ürün Sınırlamaları

Fiziksel ürünlerin üretimi ve tüketimi, doğaya en fazla zarar veren süreçleri tetiklemektedir. Bu nedenle dijitalleşme teşvik edilmeli; dijital kitap, dijital müzik, dijital sanat gibi alanlarda üretim ve tüketim yaygınlaştırılmalı; lüks, çok kısa ömürlü veya gereksiz fiziksel ürünlerin üretimi yasal sınırlandırmalara tabi tutulmalıdır.

5. Küresel Tüketim Vergisi

Karbon salımı yüksek, doğal kaynak sömürüsüne dayanan veya etik dışı üretim süreçlerinden geçmiş ürünler için tüm dünyada geçerli olacak şekilde "Küresel Tüketim Vergisi" önerilmektedir. Bu vergi, ürünün üretildiği coğrafyaya, kullanılan hammaddelere ve çevresel etkisine göre dinamik şekilde hesaplanmalı ve bu fon, iklim kriziyle mücadele eden yerel topluluklara aktarılmalıdır.

1. UN Sustainable Development Goals – Goal 12: Responsible Consumption and Production,

<https://www.un.org/sustainabledevelopment/sustainable-consumption-production/>

2. OECD – Sustainable Consumption and Production,

<https://www.oecd.org/environment/consumption-innovation/>

3. UNEP – One Planet Network (SCP Clearinghouse),

<https://www.oneplanetnetwork.org/>

4. IPCC Reports – Climate Change & Human Behavior,

<https://www.ipcc.ch/report/ar6/wg3/>

5. Ellen MacArthur Foundation – Circular Economy & Consumption,

<https://ellenmacarthurfoundation.org/>

6. European Environment Agency – Sustainable Resource Use and Consumption,

<https://www.eea.europa.eu/themes/sustainability-transitions/resource-efficiency>

7. World Bank – Sustainable Development Goals Data Platform (Goal 12),

<https://datatopics.worldbank.org/sdcatlas/goal-12-responsible-consumption-and-production/>

8. Journal of Cleaner Production (Elsevier),

<https://www.sciencedirect.com/journal/journal-of-cleaner-production>

9. International Institute for Environment and Development (IIED) – SCP Reports,

<https://www.iied.org/sustainable-markets>

10. World Economic Forum – Reports on Sustainable Consumption,

<https://www.weforum.org/stories/sustainable-consumption/>

Avrupa Birliği tarafından
finanse edilmektedir

DÜŞÜNCE
Akademisi